

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» щодо гарантування незалежності судових експертів»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроєкту

Доступність, незалежність, неупередженість, своєчасність судових експертиз є системними характеристиками судово-експертної діяльності та не можуть бути забезпечені виключно зміною правового статусу окремих державних установ.

Сучасний розвиток науки та технологій, поява нових об'єктів дослідження та ускладнення суспільних і правових відносин вимагають залучення широкого кола висококваліфікованих фахівців, які володіють актуальними спеціальними знаннями та мають належний практичний досвід.

Чинна модель судово-експертної діяльності значною мірою пов'язує можливість проведення судових експертиз із належністю експерта до визначеної системи установ та проходженням складних адміністративно-атестаційних процедур.

Атестація судових експертів, видача свідоцтв, внесення відомостей до відповідного реєстру та діяльність експертно-кваліфікаційних комісій створюють додаткові інституційні бар'єри для доступу до професії.

Такий підхід фактично звужує конкуренцію на ринку судово-експертних послуг, обмежує можливість залучення до здійснення експертиз незалежних практикуючих фахівців, науковців та спеціалістів із необхідною професійною компетентністю. Наслідком цього є дефіцит експертів за окремими напрямками, накопичення нерозглянутих експертиз, затягування строків їх проведення та, як наслідок, порушення права учасників кримінального, цивільного, господарського та адміністративного судочинства на своєчасне й ефективне правосуддя.

Судова експертиза не повинна перетворюватися на закриту професійну систему, доступ до якої визначається передусім формальним статусом особи, наявністю свідоцтва або належністю до певної установи. Визначальним критерієм має бути реальна професійна компетентність експерта, його спеціальні знання, підтверджений досвід роботи у відповідній сфері та персональна відповідальність за достовірність і обґрунтованість наданого висновку.

Формальна наявність свідоцтва або запису в реєстрі сама по собі не повинна створювати виключного чи переважного права на проведення судової експертизи перед фахівцем, чия компетентність підтверджується відповідною освітою, спеціальними знаннями та тривалим професійним досвідом.

Законопроєктом пропонується перейти до відкритої, конкурентної та професійно орієнтованої моделі судової експертизи, за якої право проводити експертні дослідження ґрунтуватиметься на визначених законом об'єктивних

критеріях компетентності. Одним із таких критеріїв є наявність спеціальних знань та не менше п'яти років професійної діяльності у відповідній сфері.

При цьому відкриття доступу до професії не означає зниження вимог до якості судових експертиз. Навпаки, якість та достовірність експертного дослідження забезпечуватимуться документальним підтвердженням професійного досвіду експерта, обов'язковим розкриттям у висновку відомостей про його освіту, спеціальні знання та професійну діяльність, можливістю перевірки таких відомостей судом та іншими учасниками процесу, процесуальною оцінкою висновку, а також персональною юридичною відповідальністю експерта за наданий ним висновок.

Запропонований підхід спрямований на усунення необґрунтованих адміністративних бар'єрів та монополізації окремих напрямів судово-експертної діяльності, створення реального конкурентного середовища, розширення доступу до професії та забезпечення можливості залучення найбільш компетентного фахівця незалежно від його інституційної належності чи форми власності суб'єкта, у якому він працює.

У результаті прийняття законопроекту очікується розширення кола експертів, скорочення строків проведення судових експертиз, зменшення накопичення експертних досліджень, підвищення конкуренції та професійної якості експертного середовища, а також посилення гарантій незалежності, неупередженості та персональної відповідальності судових експертів.

Таким чином, запропоновані зміни спрямовані не лише на реформування окремих процедур, а на зміну самої філософії судово-експертної діяльності, від адміністративно обмеженої системи до відкритого, конкурентного та професійного середовища, у якому визначальним є не формальний статус експерта, а його компетентність, досвід, незалежність та відповідальність за результат проведеного дослідження.

2. Цілі та завдання законопроекту

Метою законопроекту є системне забезпечення доступності, незалежності, неупередженості та своєчасності судових експертиз шляхом демонополізації судово-експертної діяльності, скасування надмірних адміністративних бар'єрів для її здійснення, запровадження єдиних об'єктивних вимог до компетентності експерта та забезпечення вільного вибору експерта або експертної установи відповідно до процесуального закону.

3. Основні положення законопроекту

Проектом Закону пропонується внести зміни до Закону України «Про судову експертизу».

Законопроектом пропонується, зокрема:

- визначити, що судово-експертну діяльність здійснюють судові експерти самостійно або як працівники чи залучені фахівці державних спеціалізованих установ, їх територіальних філій, експертних установ комунальної форми власності, інших юридичних осіб незалежно від форми власності та

організаційно-правової форми. Державні спеціалізовані установи, експертні установи комунальної форми власності, інші юридичні особи можуть здійснювати організаційне, матеріально-технічне та договірне забезпечення проведення судової експертизи. Висновок експерта підписується судовим експертом, який безпосередньо провів дослідження та несе персональну відповідальність за його зміст;

- передбачити, що Міністерство юстиції України забезпечує загальнодоступне інформаційне та методичне забезпечення діяльності судових експертів. Таке забезпечення не передбачає надання, підтвердження, зупинення чи припинення права на проведення судової експертизи, атестації судових експертів, видачі їм свідоцтв або ведення реєстру судових експертів;

- скасувати виключне право державних спеціалізованих установ на проведення криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз, зберігши обов'язок експерта відповідати спеціальним вимогам щодо освіти, професійної кваліфікації, ліцензування або іншого дозволу, якщо такі вимоги встановлені законом для відповідної професії чи виду діяльності;

- встановити єдиний базовий критерій допуску до проведення експертизи - наявність спеціальних знань та не менше п'яти років професійної діяльності у відповідній сфері знань, а також визначити види такої діяльності, порядок обчислення стажу та способи його документального підтвердження;

- заборонити встановлення підзаконними нормативно-правовими актами додаткових дозвільних умов для проведення судової експертизи;

- виключити положення про Державний реєстр атестованих судових експертів, атестацію, тимчасове зупинення, поновлення і припинення права на проведення експертизи експертно-кваліфікаційними комісіями та самі експертно-кваліфікаційні комісії;

- запровадити обов'язок експерта до початку дослідження повідомляти про обставини, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його компетентності, незалежності або неупередженості, зазначати у висновку відомості про сферу спеціальних знань і професійний досвід та надавати підтвердні документи на вимогу суду або суб'єкта залучення;

- врегулювати перехід до нової моделі: раніше видані свідоцтва не матимуть дозвільного характеру або переважної сили, але зможуть використовуватися як один із доказів спеціальних знань і професійного досвіду; відомості чинного реєстру підлягатимуть архівному зберіганню.

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

Правовідносини у зазначеній сфері регулюються Законом України «Про судову експертизу», Кримінальним процесуальним кодексом.

Прийняття законопроекту потребуватиме прийняття та приведення у відповідність підзаконних нормативно-правових актів, зокрема актів Кабінету Міністрів України та Міністерства юстиції України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не потребує додаткових видатків з Державного бюджету України.

Законопроект не передбачає створення нових державних органів або установ, збільшення їх штатної чисельності, запровадження нових бюджетних програм чи підвищення встановлених законом мінімальних розмірів оплати праці.

Скасування ведення реєстру, атестаційних процедур та пов'язаних із ними адміністративних функцій сприятиме оптимізації використання наявних організаційних ресурсів.

6. Прогноз очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків прийняття проєкту Закону

Прийняття законопроекту дозволить:

- усунути державну та адміністративну монополію на проведення судових експертиз і створити рівні умови для фахівців та юридичних осіб різних форм власності;
- розширити коло кваліфікованих експертів, скоротити строки очікування та підвищити оперативність досудового розслідування і судового розгляду;
- підвищити прозорість перевірки компетентності експерта завдяки обов'язковому розкриттю у висновку відомостей про спеціальні знання, професійний досвід і підтвердні документи;
- забезпечити якість експертних досліджень через поєднання об'єктивних кваліфікаційних вимог, персональної відповідальності експерта, процесуальної змагальності та судової оцінки висновку;
- розширити можливості сторін судового процесу залучати фахівців, які мають безпосередній досвід у відповідній сфері знань, та сприяти дотриманню принципу рівності сторін;
- ефективніше використовувати наявний в Україні науковий, технічний, медичний, інженерний та інший професійний, кадровий потенціал.

Народний депутат України

Сергій ВЛАСЕНКО

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Власенко Сергій Володимирович
Сертифікат: 04AF212836405D990400000062FE300091E5EA00
Дійсний до: 19.11.2027 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
170д9/1-2026/209952 від 07.09.2026

2332931